

REALIZEM

Pisatelji so odprli pot v vsakdanje življenje. Oblika romana je ponujala možnost za popisovanje kompleksne podobe sveta. Hrvaška in srbska književnost sta si zadali nalogo, da opišeta življenje posameznika. Realizem je razvil epiko, liriko in dramatiko, pa tudi začetke literarne zgodovine. Predstavniki hrvaškega realizma:

ANTE KOVAČIĆ (1854–1889) → romanopisec, novelist, pesnik

V romanu *Baruničina ljubav* je napadel pokvarjenost plemstva. Roman je poln fatalnih žensk, zakonolomov, incesta in samomorov in je tudi kompozicijsko inovativen. V travestiji *Smrt babe Čengiĉkinje* se posmehuje ilirski in jugoslovanski ideologiji. Največ je obravnaval vprašanje prehoda kmečkega sina v gospoda s tragičnimi posledicami (*Fiškal, U registraturi*).

VJENCESLAV NOVAK (1859–1905) → romanopisec, novelist in publicist

Napisal je 7 romanov; začel je kot pisec romantične proze, končal pa kot pisec moderne psihološke proze z okultnimi motivi. Pogosto je opisoval rodno mesto Senj. V romanu *Dva svijeta* je obravnaval vprašanje umetnika in malomeščanstva, ki ga ne razume. S ljubeznijo opisuje male ljudi: od beračev v Senju, delavcev, ki živijo v vlažnih kletih velemest, do študentov, ki ne dobijo štipendij, ker jih morajo dobiti sinovi bogatih staršev.

JOSIP KOZARAC (1858–1906) → diplomirani inženir gozdarstva, pesnik, polemik in prozaist, v lit. zgo. je označen kot kritični realist. V središču njegove pozornosti so ljudje s svojimi vrlinami in napakami, vedno pa v družbenem in socialnem okolju, ki s svojo politiko onemogoča razvoj podeželja. O zlu, ki prihaja iz mest, in podeželju je pisal v romanu *Mrtvi kapitali*. Opozarja na reševanje gospodarskih problemov in potrebo boljše obdelave zemlje s pomočjo tehnike.

EUGEN KUMIČIĆ (1850–1904) → pisatelj in politik

Predhodnik naturalizma na Hrvaškem, kritik zagrebške višje družbe (*Gospođa Sabina*), pisatelj zgodovinskih romanov proti nemškim, madžarskim in italijanskim vmešavanjem na Hrvaškem (*Urota Zrinjsko-Frankopanska*).

SILVIJE STRAHIMIR KRANJIČEVIĆ (1865–1908) → hrvaški pesnik

Prva pesniška zbirka *Bugarkinje* je bila zelo dobro sprejeta. V daljših razmakih so nato sledile zbirke *Izabrane pjesme, Trzaji, Pjesme*. Kot pesnika so ga zanimale skrbi in težave njegovega naroda, ki jih je izražal s pomočjo svetopisemskih in antičnih parabol, simboli iz zgodovine krščanstva in judovstva. Z njimi je obravnaval temeljna človeška vprašanja o veselju, življenju in neskladju ideala in resničnosti, o bistvu človeka in narave, o veri, Cerkvi, Bogu, smrti, ljubezni, grehu, sreči, pravici, svobodi.

Predstavniki srbskega realizma:

JAKOV IGNJATOVIĆ (1824–1889) eden prvih srbskih realistov

Najprej je pisal zgodovinske romane (*Džurab Branković*), vendar ta romantično-domoljubna dela niso bila povšeči kritiki, med bralstvom pa so bila dokaj priljubljena. V družbenokritičnih realističnih romanih slika sodobno družbo v Vojvodini v boju za denar in dobrine, uspehe surovih tipov, ki ne izbirajo sredstev (*Milan Narandić, Vasa Rešpekt*). Popisal je propad obrtnikov (*Stari i novi majstori*), propad kmetov (*Čudan svet*) in v najboljšem romanu *Večiti mladožeja* vzpon starejšega pridnega dela trgovcev in izgubljenosti in razsipnosti njihovih sinov.

STEVAN SREMAC (1855–1906)

Njegovi romani s portreti malomeščanskih likov iz Niša, Beograda in Bačke nimajo močnega dejanja. Tu so opisani slava in pijančevanje (*Ivkova slava*), ženitve z ovirami (*Zona Zamfirova*, *Pop Čira i pop Spira*), ali želje po imenovanju za uradnika (*Vukadin*). Vendar izpopolnjuje Sremac skopo dejanje s številnimi epizodami in z duhovito izbranimi posameznostmi. Tako ustvarjeno vzdušje prežene z dobrohotnim humorjem, s situacijsko komiko in včasih s satiro.

SIMO MATAVULJ (1852, Šibenik–1908, Beograd)

Pisati je začel šele v zrelejših letih. Napisal je dva romana: *Uskok* in *Bakonja fra Brne*. Napisal je tudi nekaj potopisov, od katerih je avtobiografsko napisan *Bilješke jednog pisca*, napisal pa je tudi dve drami: *Zavjet* in *Na slavi* – prva ima motive iz dubrovniškega, druga pa iz beograjskega življenja. Prevajal je največ iz francoščine. Srbska književnost je bila pod vplivom ruske, nemške in madžarske književnosti, z Matavuljem pa se pojavijo tudi vplivi francoske. Medtem ko so bili drugi srbski pisatelji zelo regionalno omejeni, je Matavulj v svojih delih opisoval življenje z več koncev Srbije, Hrvaške in Črne Gore. V romanu *Uskok* slika črnogorsko okolje in hvali tamkajšnje življenje. V romanu *Bakonja fra Brane* opisuje primorske kmete in frančiškane v nekem obmorskem samostanu. Slika jih z vedrim in dobrodušnim humorjem, z duhovito kritiko, a brez sarkazma in teženj proti njim. Matavulj se odlikuje z ostrim in treznim opisovanjem življenja, s sposobnostjo opažanja in izbiranja značilnosti likov in situacij ter da to poda zanimivo, neprisiljeno in enostavno. Like in dogodke jemlje iz življenja in jih razvija v mejah življenjskih možnosti.

LAZA LAZAREVIĆ (1815–1890) → najboljši novelist obdobja

V književnosti se je najprej pojavil s prevodi, kot izvorni pisatelj pa se pojavi šele po prihodu iz Berlina, kjer se je šolal. Prva objavljena novela je *Prvi put s ocem na jutrenje*, ki je doživela velik uspeh. V noveli je naslikal idealni tip matere, pokroviteljice domačega ognjišča in varuha stare morale, tip pogumne srbske ženske iz patriarhalne kulture. Grešniki v njegovih novelah so ali kaznovani ali pa se vrnejo na pravo pot.

BRANISLAV NUŠIĆ (1864–1938) → dramatik

Napisal je mnogo komedij in dram, potopisov in feljtonov. Od resnih dram sta najbolj znani *Knez Semberije* in *Davek v krvi*. Med komedijami je veliko takih, ki so bile napisane zgolj v zabavo občinstva. V nekaterih komedijah, kot so *Sumljiva oseba*, *Protekcija*, *Pokojnik*, *Dr* in *Gospa ministrica* je ostro narisal negativne lastnosti stare Srbije in Jugoslavije: korupcija, politične in finančne prevare, težnja za visokimi položaji, podkupovanje uradnikov, primitivizem njihovih žen. Občinstva ne zabava le z duhovitimi in komičnimi situacijami, ampak v nekaterih svojih komedijah pogloblja svojo komično kritiko do ogorčene satire in resnih protestov. Sodi med najbolj igrane jugoslovanske dramatike.